მწყემსი

მე ვარ მწყემსი კეთილი: მწყემსმან კეთილმან სული თვისი დასდვის ცხოვართათვის. (იოან: 10—11).

ვპოვე ცხოვარი ჩემი წარწყმედული. ესრეთ იყოს სიხარული ცათა შინა, ერთისათვის ცოდვილისა. (ლუკ. 15—4).

მოვედით ჩემდა ყოველნი მაშვრალნი და ტვირთ-მძიმენი და მე განგისვენო თქვენ. (მათ. 11—28).

№ 17 1883—1893 15 სექტემბერს.

გაზეთის ფასი:

«მწყემსი»		«მწყემსი» რუსული გამოცემით	
12 თვით . . .	5 მან.	12 თვით . . .	6 მან.
6 — . . .	3 —	6 — . . .	4 —

ფულისა და წერილების გაგზავნა შეიძლება ამ ადრესით: *Въ Квирилы, въ редакцію „Мцкемси“ и „Пастырь“.*

ყველა სტატიები და კორრესპონდენციები, რომელნიცა იქმნებიან დასაბეჭდავათ გამოგზავნილნი ვრცლად და გასაგებად უნდა იყვნენ ავტორთაგან ხელ-მოწერილნი.

სტატია, რომელიც არ დაიბეჭდება, სამი თვის განმავლობაში შეიძლება ავტორებს მათის ხარჯით უკანვე დაუბრუნოს.

სტატიები მიიღებიან რუსულს ენაზედ დაწერილნიც და თარგმნით დაიბეჭდებიან.

იყიდება

საღმრთო სჯულის სასწავლო წიგნი რუსულს და ქართულს ენაზედ ერთად, გამოცემული დეკ. დავით ღამბაშიძისაგან.

ფასი უყდოთ 50 კ., ყდით 60 კ.

მარტო ქართულ ენაზედ

ფასი უყდოთ 30 კ., ყდით 40 კ.

ეს წიგნი მოწონებულია უწმ. სინოდისაგან და მიღებულია სახელმძღვანელოდ სამრევლო და სახალხო სკოლებში.

ვინც პირდაპირ „მწყემსის“ სტამბიდამ დაიბარებს არა ნაკლებ ათი ცალისა, მას მანეთზედ ერთი აბაზი დაეთმობა.

რა მდგომარეობაშია სწავლა-აღზრდის საქმე საქართველოს საექსარხოსოჲს სასულიერო სასწავლებლებში?

1890, 91 და 92 წლებში ჩვენი გამოცემის ზოგიერთ წერილებში ჩვენ აღვნიშნეთ, თუ როგორ მიდის სწავლა-აღზრდის საქმე ჩვენი მხარის საერო უწყების სასწავლებლებში. დღეს კი გვსურს გავაცნოთ მკითხველები, თუ რა მდგომარეობაშია სწავლა-აღზრდის საქმე ჩვენს სასულიერო სასწავლებლებში ამ უკანასკნელ წლებში.

სწავლა-აღზრდის საქმეში როგორც 1867 წლამდე ისე შემდეგ დიდი ცვლილება მოხდა, განსაკუთრებით სასულიერო უწყებაში ჯ ეერ-ძოთ ჩვენს საეკსარხოსოში. 1867 წლიდგან სასულიერო სასწავლებლების რიცხვმა ერთი სამად იმატა, ნაცვლად უვარგისი შენობებისა, აშენდენ შესაფერი სახლები სასწავლებლებისათვის, უვარგისი და მოუმზადებელი მასწავლებლების ნაცვლად დაინიშნენ შესაფერად მომზადებულნი პირნი მასწავლებლის თანამდებობისათვის და ჯამაგირებიც საკმაოდ მოემატათ, მოწაფეთა ნივთიერი მდგომარეობაც გაუმჯობესდა. ყოველივე ეს ცვლილება მოახდინა სასულიერო სასწავლებლების ახალმა წესდებამ. ამ წესდების ძალით ააშენეს და დღესაც აშენებენ სასწავლებლებისათვის შენობებს პედაგოგიკის მოთხოვნილების თანახმად. მასწავლებლებს ჯამაგირებს გარდა დაენიშნათ დამატებითი ჯამაგირები (добавочное жалованье), თითოეული პანსიონერის შესანახავად წელიწადში 40—50 მანეთის მაგიერ დაინიშნა 100—150 მანეთამდე, ხოლო გიმნაზიებში—250—300 მანეთი. სასწავლებლებში მასწავლებლებად ინიშნებიან უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლა დამთავრებულნი პირნი. სასულიერო სასწავლებლების ახალი წესდების ძალით სამღვდელოებას უფლება მიენიჭა გამოანახოს სხვა-და-სხვა წყაროები თავიანთი სასწავლებლების ნივთიერი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. ერთი სიტყვით ყველაფერი სასურველად მოეწყო და ასეთი მოწყობილი სასწავლებლებიდამ თვითოეული ჩვენგანი დიდ ნაყოფს უნდა მოელოდეს. მაგრამ როცა კარგად დაუკვირდებით სწავლა-აღზრდის საქმის მიმდინარეობას ჩვენს სასულიერო სასწავლებლებში, სულ სხვა სურათი გეხატებათ თვალწინ. ყოველივე ამ ცვლილებისა და სასწავლებლების ნივთიერად განკარგებისა ჯ გაუმჯობესობის შემდეგ სწავლა-აღზრდის საქმეში ასეთივე ცვლილებას ჯ წარმატებას ვერ ვამჩნევთ, თუმცა ეხლანდელი ზოგიერთი მასწავლებლები ზიზღით იხსენიებენ თავიანთ წინამოადგილებს ჯ არც უწინდელ დროში სწავლა-აღზრდის საქმეში ხმარებული წეს-წყობილება მოსწონთ. 1867 წლამდე ოთხ-კლასიანი სასწავლებლის შენახვა მთავრობას 3000—4000 მანეთი უჯდებოდა. ასეთი სასწავლებელი წელიწადში 20—25 ჯეროვანად მომზადებულ მოსწავლეს იძლეოდა. დღეს ამგვარივე სასწავლებლის შენახვა მთავრობას ჯ სამღვდელოებას უჯდება წელიწადში 12—15 ათასი მანეთი ჯ ასეთი სასწავლებელი წელიწადში იძლევა 30—35 მომზადებულ მოსწავლეს. ამ სიტყვებით ის კი არ გვინდა ვსთქვათ, ვითომ უწინდელი წესები სწავლა-აღზრდის საქმისა უმჯობესი იყო ეხლანდელზე. არა. ჩვენ მხოლოდ ის გვინდა ვსთქვათ, რომ სასულიერო სასწავლებლების შესანახავად დღეს ერთი სამად მომეტებული ხარჯი მიდის ჯ ასეთი სასწავლებლები არ იძლევიან იმ რიცხვს მომზადებულ მოწაფეთა, რომელიც მოსალოდნელი იყო მათგან. ვინ არ ხედავს, რომ დღეს გაცილებით უფრო ბევრია ჩვენს ხალხში სწავლა-განათლების მიდების მსურველი, ვინემ უწინდელს დროში იყო და ასეთი სურვილის გაძლიერების დამამტკიცებელია სასწავლებლების რიცხვის მომატებაც. მაგრამ ამ სასწავლებლებში ძლიერ ცოტანი ამთავრებენ სწავლას. ამ ანორმალურ მოვლენას ვერც კი შეამჩევთ, თუ კარგად არ დაეკვირდებით სწავლა-აღზრდის საქმეს ჩვენს სასულიერო სასწავლებლებში. ჯეროვანი დაკვირვების შემდეგ ცხადად რწმუნდება კაცი, რომ ჩვენს სასულიერო სასწავლებლებში სწავლა-აღზრდის საქმეს მოსალოდნელი წარმატება არ ეტყობა. რომ ცხადათ დაუმტკიცოთ მკითხველებს ჩვენი ნათქვამი სიტყვების სინამდვილე, საჭიროდ მიგვაჩნია დავასახელოთ ზოგიერთი ფაქტები.

ჩვენ ხელთ გვაქვს საქართველოს საეკსარხოსოს ყველა სასულიერო სასწავლებლების მოწაფეთა სიები. პირველად მოგვყავს სტატისტიკური ცნობები, თუ როგორ მიდიოდა და ან დღეს როგორ მიდის სწავლის საქმე ჩვენს

ერთად ერთ საშუალო სასწავლებელში—თბილისის სასულიერო სემინარიაში 1890, 91, 92 და 93 წლებში.

$189^0/_1$ სასწავლო წელიწადი.

კლას.	წარმატ.	განმ.-ეკზ.	დარჩენ.	დათხ.	სრულიად
I	63	25	4	5	97
II	43	34	4	2	83
III	50	36	1	6	93
IV	37	14	2	1	54
V	46	7	—	—	53
VI	45	2	—	—	47
სრულ.	284	118	11	14	427
ნაასალი	66,5%	27,6%	2,6%	3,3%	

$189^1/_2$ სასწავლო წელიწადი.

კლას.	წარმატ.	განმ.-ეკზ.	დარჩენ.	დათხ.	სრულიად
I	50	25	13	8	96
II	59	15	11	7	92
III	20	31	15	1	67
IV	36	22	16	9	83
V	31	13	4	1	49
VI	51	—	—	—	51
სრულ.	247	106	59	26	438
ნაასალი	56,4%	24,2%	13,5%	5,9%	

$189^2/_3$ სასწავლო წელიწადი.

კლას.	წარმატ.	განმ.-ეკზ.	დარჩენ.	დათხ.	სრულიად
I	40	29	17	24	110
II	27	34	9	7	77
III	34	23	12	12	81
IV	25	24	6	4	59
V	31	17	4	3	55
VI	32	9	—	1	42
სრულ.	189	136	48	51	424
ნაასალი	44,6%	32,1%	11,3%	12%	

ეხლა მოვიყვანთ ცნობებს, თუ როგორ წარმატებით სწავლობენ მოწაფეები სასულიერო ოთხ-კლასიან სასწავლებლებში ამ $189^2/_3$ სასწავლო წელიწადში.

თბილ. სასულ. ოთხ-კლასიანი სასწავლებელი.

კლას. და რიცხვი მოსწ.

მოსამზ.	I	განყ.	22	სრულიად 236.
„	II	განყ	30	
„	III	განყ.	44	
	I	კლას.	43	
	II	»	36	
	III	»	31	
	IV	»	30	

მეოთხე კლასიდამ გაგზავნილა სემინარიის პირველ კლასში პირველი რიგით 6, მეორეთი—12. სულ 18; გაუთავებია კურსი 7. განმეორებითი გამოცდა დანიშნია 3 და დარჩენილა 2.

სემინარიაში გაგზავნილ პირთა რიცხვი შეადგენს 60% ნაასალს მეოთხე კლასის მოსწავლეებისას, ხოლო 7,6% მთელს სასწავლებელში მოსწავლეთა რიცხვისას.

ქუთ. სასულ. ოთხ კლასიანი სასწავლებელი.

ორივე განყოფილებაში:

დასაწ. მოსამზ.		81	სრულიად 534
—	მეორე	94	
—	ზედა	90	
I	კლასი	84	
II	—	77	
III	—	70	
IV	—	76	

მეოთხე კლასიდამ გაუგზავნიათ სემინარიის პირ. კლასში 19 მოსწავლე პირველი რიგით; ხოლო მეორეთი—კურს გათავებული სრულიად არ გაუგზავნიათ; გაუთავებია კურსი მეორე რიგით 29, დამატებითი გამოცდა დანიშნია 27.

სემინარიის პირველ კლასში გაგზავნილ მოწაფეთა რიცხვი შეადგენს 25,3% ნაასალს მეოთხე კლასის მოსწავლეთა რიცხვისას; ხოლო 3,6% მთელ სასწავლებლის მოსწავლეთა რიცხვისას.

გორის სასულიერო სასწავლებელი.

მოსამზ.	I	განყ.	49	სრულიად 271.
„	II	„	51	
„	III	„	48	
	I	კლ.	42	
	II	„	29	
	III	„	29	
	IV	„	23	

მეოთხე კლასიდამ გაუგზავნიათ სემინარიის პირველ კლასში პირველი რიგით ხუთი, მეორეთი სამი, სულ რვა.

სემინარიაში გაგზავნილ მოწაფეთა რიცხვი შეადგენს 34,8% ნაასალს მეოთხე კლასის მოწაფეთა რიცხვისას და 2,9% ნაასალს მთელი სასწავლებლის მოწაფეთა რიცხვისას.

თელავის სასულიერო სასწავლებელი.

მოსამზ.	I განყ.	40	სრულიად 226
—	II „	41	
—	III „	38	
	I კლ.	33	
	II „	30	
	III „	24	
	IV „	20	

მეოთხე კლასის მოწაფეთაგან სემინარიის პირველ კლასში გაუგზავნიათ პირველი რიგით ცხრა, მეორე—6, სულ 15, კურსი დაუსრულებია ორს, დარჩენილა განმეორებითი კურსზედ 3.

სემინარიაში გაგზავნილ მოწაფეთა რიცხვი შეადგენს 75% ნაასალს მეოთხე კლასის მოწაფეებისას, ხოლო 6% ნაასალს სასწავლებლის ყველა მოწაფეთა რიცხვისას.

ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელი.

მოსმზადებ.	II განყ.	36	სრულ. 217
—	III „	43	
	I კლ.	47	
	II „	40	
	III „	30	
	IV „	21	

მეოთხე კლასის მოწაფეთაგან გაუგზავნიათ სემინარიის პირველ კლასში პირველი რიგით 12, მეორეთი 3, სულ 15, დაუსრულებია სწავლა ხუთს, განმეორებითი ეგზამენი დანიშნია 1.

სემინარიაში გაგზავნილ მოსწავლეთა რიცხვი შეადგენს 74,% ნაასალს მეოთხე კლასის მოწაფეებისას და 6,9% ნაასალს მთელი სასწავლებლის მოწაფეთა რიცხვისას.

დიკ. დ. ღამბაშიძე

(შემდეგი იქნება).

რა დააშავეს ამ საცოდავმა მედავითნეებმა, რომ მათი სამსახური ასე დამცირებულია?

უმაღლესი მთავრობა დიდის ხნიდამ ცდილობდა გაეუმჯობესებია ნივთიერი მდგომარეობა სოფლის სამღვდელოებისა. დღეს, ღვთის მადლით, ეს დიდი ხნის სურვილი, თითქმის, სისრულეში მოდის. მთავრობამ უკვე დაადგინა, რათა სოფლის სამღვდელოების ნივთიერ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად გადადებულ იქმნეს ყოველ წლობით ასი ათასი მან. ამ ფულებიდამ სამღვდელოებას თან-და-თან მოემატება ჯამაგირი, ვიდრემდის თვითოეული მღვდლის შემოსავალი სამრევლოდამ და ხაზინიდამ არ ავა 600 მანეთამდე.

დღეს საჭიროდ მიგვაჩნია ორიოდე სიტყვა ვსთქვათ საეკლესიო მოსამსახურეთა ერთ ფრიად დიდ საჭიროებაზე. დღემდის არ არსებობს მედავითნეთათვის პენსია, და ამიტომ საბრალო მედავითნენი მოხუცებულობის დროს, როცა უადგილოდ რჩებიან, უნუგეშო მდგომარეობაში ვარდებიან. თუ კი მღვდელს და მთავარ-დიაკონს ენიშნება პენსია 35 წლის სამსახურისთვის, რატომ მედავითნეებს კი არ უნდა ეძლეოდესთ პენსია; განა ეს უკანასკნელნი პირველებზე ნაკლებად მუშაობენ? მედავითნე არის თანაშემწე მღვდლისა ყოველს მის მღვდელ-მოქმედების დროს, იგინი ასწავლიან ავრეთვე საეკლესიო-სამრევლო სკოლებში და აწარმოებენ ყოველივე საეკლესიო საბუთებს; ერთი სიტყვით საბრალო მედავითნენი მღვდლებთან და მთავარ-დიაკვნებთან ერთად მოქმედებენ და ილვწიან სასარგებლოდ ეკლესიისა და სარწმუნოებისა. მედავითნეებს ნიშნავს მთავრობა და კანონით იგინი ირიცხებიან სახელმწიფო სამსახურში და ამიტომ მათზედაც უნდა ერცელდებოდეს პენსიის წესდება, რომლის ძალით სახელმწიფო სამსახურში მყოფ პირთ ენიშნებათ პენსია სამსახურიდამ დათხოვნის დროს.

მედავითნეს თავის დღიური მცირე შემოსავლისაგან არ შეუძლია რაიმე გადაანარჩუნოს იმ დღისათვის, როცა მას სამსახური აღარ შეეძლება და რადგან პენსიაც არ ეძლევათ, ისინი იძულებულნი არიან უკანასკნელ დღემდე დარჩნენ თავიანთ თანამდებობაზე, რომ შიმშილით არ დაიხოცნენ. ეს არის მიზეზი, რომ ზოგიერთ მედავითნეებს სრულებით აღარ შეუძლიათ სამსახური მოხუცებულობისა გამო, მაგრამ ძალა-უნებურად რჩებიან თავიანთ ადგილზე. ვის არ უნახავს სოფლებში ძალზედ მოხუცებულნი საეკლესიო მოსამსახურენი; ყველასათვის ცხადია, თუ რა მკითხველები და მგალობლები უნდა იყვნენ ისინი. კაცმა იმსახურა 35—50 წელიწადი, ეხლა მისთვის საჭიროა მოსვენება, მაგრამ მათ თანამდებობიდამ დათხოვნას არ თხოულობს არც სამრევლო და არც ადგილობითი ეპარქიალური მთავ-

რობა, რადგან უწყიან, რომ საბრალო მედავითნეებს პენსია არ ენიშნებათ სამსახურიდამ გამოსვლის შემდეგ. და უკანონობაც არის მათი დათხოვნა. კაცმა იმსახურა მრავალი წელიწადი, იმსახურა ნაყოფიერად და სასარგებლოდ ეკკლესიისა და მამულისა და ამისთანა სამსახურის ჯილდოდ დაითხოვო ადგილიდამ და ამით მოუსპო მას უკანასკნელი ლუკმა მოხუცებულობის დროს! და პენსია რომ ყოფილიყო დანიშნული მედავითნეთათვის, მაშინ ადვილად შეიძლებოდა მათი დათხოვნა, როცა პენსიის ვადას შეასრულებდნენ. ამ მხრით პენსიის დანიშვნა როგორც მედავითნეთათვის, ისე იმ საქმისათვის, რომელსაც ისინი ემსახურებიან, დიდ სარგებლობას და საჭიროებას შეადგენს.

აქ ისიც უნდა მივიღოთ სახეში, რომ მედავითნენი თავიანთი სასარგებლო სამსახურისათვის არავითარ ჯილდოს არ იღებენ, გარდა უწმ. სინოდის ლოცვა-კურთხევისა და ხანოქროს და ვერცხლის მენდალიც ეძლევათ. მაგრამ რომ ეს ჯილდო მიიღოს მედავითნემ, საჭიროა მუყაითად და უბიწოდ იმსახუროს 35—50 წელიწადი. ნუ თუ მედავითნენიც ღირსნი არ არიან, დაენიშნოსთ მათ პენსია ისე, როგორც ეძლევათ სახელმწიფო სამსახურში და კერძო დაწესებულებათა შინა მყოფ პირთ, რომ იგინი მოხუცებულობის დროს ცოტაოდნად მაინც იქმნენ უზრუნველ ყოფილნი. ამას მოითხოვს მედავითნეთა სამსახური და კეთილ-სინდისიერობაც. ამ საქმისათვის მაინც-და-მაინც არც ძლიერ დიდი თანხა იქნება საჭირო. მედავითნეებს რომ წელიწადში 50—60 მან. მაინც დაენიშნოსთ პენსიად, ამ ფულით ისინი ჩინებულად იცხოვრებენ, რადგან სოფელში ცხოვრება იაფად ჯდება და მასთან არც სამრეველოები დატოვებენ მათ უშემწეოდ. ვაზეთებში ხშირად ისმის, რომ გარდაწყვეტილია პენსიის წესდების გარდახედვა. თუ ეს ხმა მართალია, მაშინ რიგია ეცადნენ, ვისაც რიგია, რომ საეკკლესიო მოსამსახურეებიც ჩაიტანონ პენსიონერთა რიცხვში, ვინაიდგან ეს საეკკლესიო მოსამსახურენი სრულებით არ იხსენებიან

დღეს მოქმედ «დროებით წესდებათა შინა პენსიის შესახებ და არც ერთ დროებით შეწევნაში ეპარქიალური საეკკლესიო უწყების მოსამსახურეთათვის», გამოც. 1862 წ. აქვე ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს «დროებითი წესდებანი» აგერ 30 წელიწადია, რაც მოქმედობს და დღეს საჭიროა მათი შესწორება თანახმად ეხლანდელი დროის მოთხოვნილებისა.

ჩვენი გაუგებრობა

წერილი ლეჩხუმიდან.

„მართალია, მძრახველს ძრახვა
თვით კი ავად მოუხდების,
მაგრამ ფარგა სიავისა
ქვეყანას არ მოუხდების!
წამხდენელთა და მბაძველთა
კიდევ სხვაც რამ წაუხდების;
ძრახვავე სდობს საძრახავთა,
ძრახვას კაცი მოუფთხვების“.

ეხლანდელს დრო და ჟამში, ერთს მხოლოდ ჭკუა-გონებით ასაკში მოუსველელს ყმაწვილს თუ ეპატიება იმის შეუგნებლობა, რომ ერთად ერთი მთავარი ღონე, ერთად ერთი უტყუარი თამასუქი, როგორც კერძო ადამიანის ისე მთელის ერის ნივთიერის მხრით წარმატებისა და კეთილ-დღეობის მოპოვებისა, არის მხოლოდ ერთი თვით გარჯა-მუშაობა, თითოეულის პირისა ცალკე, და მთელის კრებულისა ერთბამ. რა რომ ადამიანი გაჩენილა დედამიწის ზურგზედ, იმ დროიდამ—ამ დრომდის მხოლოდ იმ ნაწილს კაცობრიობისას მოუპოვია ნივთიერის მხრით წარმატება და კეთილ-დღეობა, რომელთაც უქმობა და გაურჯელობა უარუყვიათ ჯ თვით შრომა-მოღვაწეობა უცენიათ თავის ცხოვრების წარმატების დედა ელემენტათ, და მასთან თავის ნივთიერი შეძლება და ავლადიდება ეკონომიურის საწყოთი უწყავს და ისე უხარჯავს ხოლმე. პირიქით რომელ ნაწილს კაცობრიობისას თვით გარჯა-შრომა უარუყვია—უთაკილნია, ის ნაწილი ყველგან ყოველთვის ეკონომიურის მხრით გაჭირებასა და სიღატაკეში ყო-

ფილა ჩაეარდნილი და არის დღესაც. იმიტომ, რომ ეს საეკონომიო კანონი თვით ბუნებისაგან არის დადგენილი, უცვლელი და შეურყეველი. ხოლო ვინც ამ კანონს ყურს არ უგდებს და მტკიცედ არ ასრულებს, ამით იგი ღალატობს, ორგულობს თავის თავს, და ძირს უთხრის თავის ოჯახის ნივთიერის მხრით წარმატებასა და კეთილ-დღეობას. ეს ეხლანდელის ყოფა მდგომარეობის მარტივი ტუმმარიტება ყველას კარგად უნდა ჰქონდეს დანახული და შეგნებული. მაგრამ რა ბრძანებაა, ცხოვრებას რო უკვირდებით ზოგიერთი წოდებისას, პირდაპირ იმ დასკვნამდის მიედინართ, რომ არა თუ ყველას, ასში ერთსაც თუ აქვს შეგნებული ეს საეკონომიო კანონი და ხელმძღვანელობს მით, ესეც დიდ ღვთის წყალობად მისამჩნევია. ჩვენს მწერლობას ვერავინ უსაყვედურებს მაზე, რომ ამ საგანზედ თავის მოვალეობა არ შეესრულებინოს. გაიკაფა თავის საზოგადოებაში გზა ქართულმა მწერლობამ თუ არა, იმ თავითვე ჩასჭიდა ამ საგანს ხელი. ბევრი საყურადღებო რჩევა და მოძღვრება უძღვნა ბეჭდურის სიტყვით ჩვენს თავადაზნაურობას, ჩვენს საზოგადოებას, მაგრამ ყველა ეს რჩევა და მოძღვრება ბეჭდითი სიტყვის წარმომადგენელთა დარჩა თითქმის «ხმად მღაღადებელისა უდაბნოსა შინა», ხშირად განკიცხულიც და უვარყოფილიც. იმიტომ უფრო, რომ ადამიანის გულსა და ნასიათს ერთი დიდი ნაკლი და უსუსურობა აქვს თანდაყოლილი, რომელიც გამოიხატება შემდეგში: თუ თავის აზრისა და რწმენის, თავის მიმართულების ცდომა და გამოუსადეგრობა პირდაპირ ამხილე და აუხსენი ადამიანს, ის ნაცვლად მისა, რომ დარწმუნდეს თავის აზრისა და მიმართულების უვარგისობაზედ, ღაუფიქრდეს შენს აზრსა და რჩევას და რასაც კარგს და გამოსადეგს ურჩევ, შეიტანოს და მთ ხელმძღვანელოს ცხოვრებაში, ის შენს ეროგულ და ერთსულ რჩევას რაღაც ეჭვის თვალით დაუწ ეს ცქერას და ხშირად თავის სანელისა და ღირებების დამამცირებელ მოქმედებათაც მიმინეს. ან ამ მიზეზით ჩვენის მწერლობის რჩევა-მოძღვრებამ შესახებ მისა, რომ ჩვენმა მაღალმა წოდებამ, თავად-აზნაურობამ, ძველებური უზრუნველ, გაურჯელ ყოფა-მდგომარეობას თავი უნდა დანებოს, გამოესალმოს, და თვით გარჯა-შრომის გზას უნდა დაადგესო, ამ წოდების უმეტეს ნაწილის გულსა და გონებაში ფესვი ვერ მოიკიდა, ნაყოფი ვერ კამოიღო. «როგორ თუ ჩვენ თვითონ ვიმუშაოთ!? როგორ თუ ჩვენ თვითონ ოფლი ელვაროთ ჩვენთა საზრდოთა მოსაპოებლად!? ეს ხომ მას ნიშნავს, ბარი და თოხი ავიღოთ ხელში და გლეხ-კაცივით ხვნა-თესვის უღელში გავებათ, მაშინ ხომ შეურაცხვყავით, ჩირქი მოვსცხეთ ჩვენს მამა-პაპურ მაღალ ხარისხს და ღირსებასო, რას გვიწერენ, რა აზრს გვიქადაგებენ ეს შეჩვენებული კალმოსნებიო» და სხ., მოისმოდა და დღესაც მოისმის გრგვინვასავით თავად-აზნაურთა ბანაკიდამ. ამგვარს დროთა შეუფერებელს ამპარტავნობას, ცუდ მედიდობას ის შედეგი მოჰყვა, რომ უმეტესი ნაწილი ამ წოდებისა, რომელიც თვით გარჯა-შრომას სათაკილოდ სთვლის და შორს გაურბის, და მასთან გასავალს ხარჯს შემოსავალს არ უწონის და მეტს ფლანგავს, ნივთიერის მხრით მეტად დაიქვეითა, რეგრესის გზას დაადგა; ჩაიჭრა დიდ ძალს ვალებში და აღარ იცის, რა ღონით გამოიხსნას თავი მეკახშეების პრეტენზიიდამ, ძველი ბატონ-ყმობის დროინდელი ძვირფასი მამულები, შეძენილი მამა-პაპათა მიერ, დღითი დღე ნაწილ-ნაწილად ეცლებათ ხელიდამ, და ამით, რასაკვირველია, ღარიბდება და იცლება ბეჟლეგიცა და შარნებიც, ეს ერთად ერთი მამა-პაპური თვემოსაწონებელი სიმდიდრე ჩვენებურ თავად-აზნაურთა ოჯახებისა. დიდათ სამწუხარო სურათს წარმოადგენს მეახველთათვის ის ალაგები, სადაც ამ 15—20 წ. წინად სახლებულან რომელიმე თავადი მშვენიერად მოწყობილ სასახლეებით, ის ველი შემორტყმული ძეირფასს ხეალაბუნებით. დღეს ეს თ ადგილებზე აღგილია ნაშთი სასახლისა და მისთა პატრონთა დიდკაცურად ცხოვრებისა, სამოსახლო ადგილი თვისის ხეალაბუნებით გაფილული და გადასული ხეა წოდების ხელში. ამახე უფრო სამწუხარო კიდეე ის არის, რომ ამ თანა მაგალითების მნახველს ზოგერთს ნაწილს ჩვენის თავად-აზნაურობისას, უფრო ახალთაობას ხელეავთ, რომ თავის დრო და ქამი უქმობაში, სმა-ქეიფში და უსარგებლო დროს გატარებაში ლეეს და სრულიადაც არ აფიქრებს და არ აღონებს ეს შემაძრწუნებელი მოვლენანი. „უკეთუ არავინ იშვას მეორედ, ვერავის ხელემწიფების შესაძლად სასუფეველსა ღვთისასაო», ბრძანა ერთ შემთხვევაში მაცხოვარმა. დიაღ, თუ ჩვენი თავად-აზნაუ-

რობაც ხელმეორედ არ დაიბადა აზრითა და გონებით, ჭკუითა და მიმართულებით, ისე საიმედო არ არის, თავი შეიმაგროს და თავის წოდების შესაფერად ნივთიერის მხრით უზრუნველ იქმნეს. მაგრამ რა ღონე მოგვეხმარება ამ გაჭირვების ჟამს, რა საშუალება შთაგვბერავს ეხლანდელის დროის შესაფერს სულს, რომელი ღონისძიება მოგვანიჭებს გარჯა-შრომისა და საქმიანობის უნარს? ჩვენის აზრით, ერთი მხოლოდ პირდაპირი სარგებლობის მომცემი სწავლა განათლების შეძენა და მოპოებაა, და ესეთი სწავლა-ცოდნა გახლავთ, სხვათა შორის, უმთავრესად სამეურნეო სწავლა-მეცნიერება. ამგვარის სწავლის შეძენისათვის არავითარი მსხვერპლი არ უნდა დაიშუროს ჩვენმა თავად-აზნაურობამ, რომ თავიანთ შვილებს მიაღებინოს ეს სასარგებლო სწავლა-ცოდნა. ცხადია, სამეურნეო სასწავლებელში კურს დამთავრებული თავადი, ანუ აზნაური შრომა მუშაობას სათაკილოდ აღარ მიიჩნევს, და თავის მამულ-დედულსაც ისე აღარ დაუწყებს ფლანგვას, და ამნაირად თავადამ აიცილებს იმ საზარელს მოვლენას, რომელსაც უმამულობა და სიღარიბე ეწოდება. ვათავებ ამ წერილს იმ ნატერით, რომ ჩვენის მაზრის თავად-აზნაურობას მიექციოს ყურადღება ამ საყურადღებო გარემოებისათვის და გულით და სულით შესდგომოდეს ლეჩხუმში ერთის სამეურნეო სკოლის განყოფილების დაარსებას; და ამ საშუალებით დაეყენებინოსთ მათი შვილები, მომავალი თაობა, წარმატებისა და გონებით განვითარების გზაზედ. მართალია, ჩვენს წერილში ახალი და ჯერეთ უთქმელი აზრი არა გამოგვიხატავს, მაგრამ დღეს თუ ამ საგანზე კიდევ მივაქცევ ჩვენი საზოგადოების ყურადღება, პირდაპირ იმ მოსაზრებით, რომ როგორც ეხედავთ,

„ასი გვმართებს გაგონება,
არ გვეყოფის არ ერთ ხელი“.

ქაიხოსრო გელოვანი.

გამტეუნებული იმედი.

შეიძლება ბევრმა ჩვენი გაზ. «მწყემსი»-ს მკითხველებმა იცოდნენ, თუ რა დიდი მითქმა-მოთქმა აღძრა ერთმა რაჭის მაზრის, სოფ. ბოყვას მცხოვრების შუა ხნის გლეხის პეტრე ომიაძის მოქმედებამ. თითქმის ორ-სამ წელიწადზედ მეტი იქნება, რაც ეს გლეხი გამოვიდა და დაიწყო კიბის კეთება თავის სოფლის მიუდგომელს კლდეზე, რომელ კლდეზედაც კიბის გაკეთება ყოველი ოსტატი კაცისათვის მეტად ძნელია, თუ მას არ ეწევა სხვა რაიმე ძალა. «კაცო, ძალსა ნუ იკვეხი, ნურცა მოჰკვეხ ვითა მთვრალი, არას გარგებს ძლიერება, თუ არ შეგწევს ღეთისა ძალი», ამბობს რუსთველი და აქაც არ არის უადგილო ამის თქმა. ვისაც უნახავს ეს კიბე, თუ რა ხელოვნურად არის ნაკეთები ამ კედელივით ფითალ კლდეზე, მხოლოდ იმას შეუძლია ადვილად დაიჯეროს, თუ რა დიდი შრომა, გაბედულობა, თავის გამომეტება, ღონე, მოთმინება და სარწმუნოება უნდა ჰქონიყო მის მკეთებელს, იმ ადგილს, სადაც ეს კიბე არის გაკეთებული, ჰქვია დედოფლის საყდარი. ეს კლდე სიმაღლით რამოოენიმე ათასი ფუტი იქნება. კედელივით სწორი სალი კლდე იქნება სამოც საჟენზე მეტი. ამ სალი კლდის შუაზე მოჩანს შორიდგან თეთრად შეფეთქილი ქვითკირის კედელი, რომელსაც შუაზე აქვს დატნეული სარკმელი, ფანჯარა. ამ სარკმელის პირდაპირ არის აყვანილი მოხსენებული კიბე. ამ სარკმელში უნდა გაძვრეს კაცი, რომ მოხსენებულ კედელს შიგნიე მოექცეს, რომელშიდაც დაეტევა ოცამდე კაცი. თუმცა მას დედოფლის საყდარი ჰქვია, მაგრამ საყდრის ნიშანი კი ეერაფერი ნახეს მასში. ამ თეთრს კედლის მარჯვენა მხრით ყოფილა პატარა აივანი, რომლის ნაშთად ახლაც მოჩანს ექვს-შვიდ ადლიანი ხე, გადებული კლდის პირზედ. ამ ხის ქვეშ კლდის კედლებზე, აქა-იქ გადმოკიდებულია მომსხო ჯოხები, რომელიც გაჩერებულია კლდის ნაპრალებში და რომლების ქვეეით ჩამოგდება მეტად ძნელია. ქვითკირში შესავალი ყოფილა ძველად კიბით, რომლის კვალიც ახლაც ეტყობა ახალი კიბის გვერდზე. ახალი კიბე სიმაღლით თხუთმეტ საჟენზე მეტია. როგორც პეტრე ომიაძემ მიამბო, ეს კიბე უკეთებია მას რაღაც ჩვენების ძალით. ეი რას ამბობს ეს მოხუცი: «მე ჩვენებით

ენაზე ერთი შვიდ ტკაველიანი რკინის კეტი, რომელსაც თავზე ჯვარი ჰქონდა. ამ კეტით ვიმუშავე ამ კლდეში ცალის ხელით, როდესაც ბევრ კაცს ორივე ხელით უძნელდება მისი აწევა. მე მეცხადებოდა ღვთისმშობელი, რომელთანაც მოუშორებლად იყვნენ ორი თეთრად შემოსილი ბავშვი, რომელთ საშუალებითაც მე ვიგებდი დროს კიბეზე მუშაობისას. როდესაც ვიწყებდი მუშაობას კიბეზე, ერთი ერთ მხარზე დამაჯდებოდა და მეორე მეორე მხარზე და მერე შეფრინდებოდნენ ზემოხსენებულ საყდარში. მათი შემწეობით და იმედით მე ისე ვმუშაობდი, როგორც სწორ მიწაზედ». ბევრს სხვა რამეს ლაპარაკობს ეს მოხუცი, რომლის ლაპარაკი მორწმუნე კაცის ლაპარაკს უფრო ჰგავს, ვინემ შეშლილისას. ის ამბობს: ჩვენებით ამ საყდარში დამარხული უნდა იყოს ვინმე ქალიო, რომელიც, როდესაც ეს კაცი შევიდოდა დანიშნულს ადგილს, ადგება და ეჩვენება ხალხსო. ამის გამო ხალხში გავრცელებული იყო ხმა, ვითომც იმ დედოფლის საყდარში უნდა იყოს თამარ მეფე დამარხული და სხვა ბევრი რამე ნივთებით. არც არავინ ფიქრობდა, თუ იმ საყდარში შესანიშნავი არაფერი გამოჩნდებოდა, ან ძველი წიგნები, ან იარაღები და ან სხვა რაიმე, მაგრამ სულ ამაოდ. ხუთს ამ აგვისტოს თვეში ზემოხსენებულ დედოფლის საყდრის კლდის ძირში შეიკრიბა მრავალი კაცი და ქალი. მათ მოჰყვა თან მაზრის უფროსის თანაშემწე, პოლიციის ბოქაულის თანაშემწე, სამსაჯულოს პრისტავი, პოლკოვნიკი კ—ვი, რომელსაც სრულიად სარწმუნოდ მიაჩნდა პეტრე ომიაძის სიტყვები და როგორც თვითონ სთქვა, ისიც ნახულობდა სხვა-და-სხვა ჩვენებას, თანახმად პეტრე ომიაძის ჩვენებისა. ამ პოლკოვნიკის მეოხებით შეიტყო და ყურადღება მიაქცია ამ საქმეს მთავრობამ და ხალხმა. მათთან მოვიდნენ ადგილობითი ექიმი, პეტერბურგიდგან გამოგზავნილი არხეოლოგი და სხვა ჩინოვნიკები და თავად-აზნაურნი. პირველად კიბის შესამოწმებლად შეგზავნეს ორი დახელოვნებული ეკკლესიების გუმბათების ოსტატნი გლ. მ. გ—ძე და ლ. ბ—ი, რომელნიც აჰყვენ ამ კიბეს და შევიდნენ საყდარში სარკმელით, როდესაც კიბის მკეთებელი ამბობდა, რომ ჩემს მეტს არავის უბრძანებს ღვთის მშობელი ამ კიბეზე შესვლასო. რამოდენიმე ხნის შემდეგ ჩამოვიდნენ უკანვე და სთქვეს, რომ იქ არაფერი არ არის, გარდა ნამგრევი ეკკლესიის სახურავისა, რომელიც ხის ყოფილა და ქვებისა. ისინი დაჩხრიკა პოლიციის ბოქაულის თანაშემწემ ა. კ—იმ, მაგრამ არა აღმოუჩდათ რა. მერე შევიდა თვითონ კიბის ოსტატი. იმას აჰყვა პოლკოვნიკი კ—ვი, მაგრამ შუა კიბიდგან დაბრუნდა, არ ვიცი, გადმოვარდნის შიშით, არ ვიცი იმის მიზეზით, რომ სარკმელთან უბრალო კიბეზე ასვლა ძნელი და საშიში იყო და ვერც სარკმელში გაეტეოდა. პეტრე ომიაძესთან შეგზავნეს ხელახლა გლ. ლ. ბ—ი. აიტანეს ნიჩაბი, თოხი და წერაქვი ბაწრებით, რომლის ატანაზედ ეხმარებოდათ ერთი 12 წლის გერი კიბის ოსტატისა. დაიწყეს შიგნით მუშაობა, მიწის და ქვის გადალაგება, მაგრამ სულ ტყუილად. არა აღმოჩდა რა. ვერ წარმოიდგენთ, მკითხველო, ჩვენს მაშინდელ განცვიფრებას. არ ვიცოდით, სად ვიყავით. რისთვის? მისთვის, რომ რაღაცას ველოდით და არ აღგვისრულდა, იმედი გვქონდა რაღაცის და გაგვიმტყუნდა. ველარაფერი ველარ ვსთქვით და ისე პირდაღებული და ენა გამშრალი დავბრუნდით უკან. ჩვენ იმას ვსწუხდით, რომ ამდენი ამბავი მთელმა ქვეყანამ გაიგო, გზები მიიყვანეს კლდემდი და სულ ტყუილად. ვერ აგვიხსნია, თუ რისი ძალით გააკეთა, რის იმედით მუშაობდა ის კაცი იმ კლდეში და ან რანაირად მოიგონა იმ კიბის გეგმა, როდესაც მას არსად არ უნახავს მისი მსგავსი და არც რაიმე მოხელეობა სცოდნია! არამც თუ მარტო ის მუშაობდა იმ კიბეზე, არამედ მისი ცოლი და მის თორმეტი წლის გერი ისე უშიშრად ადიოდენ და ჩამოდიოდენ იმ კლდეზე კიბის მასალის ასატანათ, როგორც თვითონ ის ომიაძე, როდესაც ბევრს კაცს ამ კლდეზე ასვლა კი არა, მისი შეხედვისაც კი ეშინია. რის ძალით მოხდა ყოველივე ეს, ამის გამოცნობა მკითხველისთვის მიგვინდვია.

დამსწრე მღვ. მელიტონ ე—ძე.

წერილი პეტერბურგიდამ.

დღესასწაულობა ალექსანდრე ნეველისა.

სამეფო დღე, 30 აგვისტო ჩვეულებრივის დიდებულებით იდღესასწაულეს პეტერბურგში. თუმცა წინა დღებში წვიმდა და ციოდა, მაგრამ ორშაბათს დილით გამოიდარა და კიდეც დათბა. დილიდგან მთელი პეტერბურგი მორთეს დროშებით. სახლს ვერ ნახავდით, რომ დროშები და ძვირფასი ხალიჩები არ ყოფილიყო გადმოკიდებული ფანჯრებიდგან და აივნებიდგან. სასტუმრო სასახლის, ქალაქის თვითმმართველობის შენობის, კერძო სახლების და მაღაზიების ფანჯრებიდგან მოსჩანდა გამოქანდაკებული სახეები (бюсты) ხელმწიფე იმპერატორის და იმპერატრიცას. მდინარე ნევაზე ყველა ხომალდები მორთული იყო დროშებით. დიდებული ზარის რეკა გაისმა მთელს ქალაქში. ყველა ეკკლესიაში სრულდებოდა წირვა; წირვის შემდეგ ყველგან გადახდილ იქმნა სამადლობელი პარაკლისი დიდის მთავრის ალექსანდრე ნეველის სახელობაზე. ყველა სასწავლებლების ეკკლესიებში მოგროვილნი იყვნენ მოწაფენი წირვის მოსასმენად.

ალექსანდრე ნეველის ლავრაში დღესასწაულობა წინა დღითვე დაიწყო. 29 აგვისტოს 4 საათზე მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესობამ ლავრის წინამძღვარმა, მიტროპოლიტმა პალლადიმ სხვა ქორ-ეპისკოპოსების, არქიმანდრიტების და მონასტრის ყველა მღვდელ-მონაზვნების თანამსახურებით გადიხადა დაუჯდომელი ნაშუადღევის 6 საათზე დარეკეს ცისკრის. მწუხრი და ცისკარი შეასრულა მიტროპოლიტმა პალლადიმვე უმაღლესი თეთროსანი და შაოსანი სამღვდელოების თანამსამხურებით. თუმცა ამ დღეს წვიმა იყო, მაგრამ ლავრის დიდი ტაძარი წმ. სამებისა მთლად სავსე იყო მლოცველებით. სობოროში ღვთის-მსახურება გაგრძელდა, თითქმის, თერთმეტ საათამდის.

30 აგვისტოს ლავრის ზოგიერთ ეკკლესიებში დილით ადრე სწირეს და მლოცველებიც ბევრი დაესწრო ტაძრებში. ნევის პროსპექტზე დილის რვა საათიდგან ჩაემწკრივა ხალხი და ელოდა ლიტანიას, რომელიც ცხრა საათზე გამოემგზავრა მონასტერში ისაკიევის საკათედრო სობოროდგან. ამ სობოროში შეიკრიბა სატახტო ქალაქს სამღვდელოება, რომელსაც მონაწილეობა უნდა მიეღო ლიტანიაში, და ყოვლად სამღვდელო ნიკოლოზმა, ეპისკოპოსმა გლოვსკისამ დაიწყო პარაკლისის გადახდა. მღვდლებმა მიიღეს ხატები. სამღვდელოება გამოვიდა ტაძრიდამ. ლიტანიას წინ მიუძღოდენ ჯვრით და ბაირახებით. ყაზანის სობოროდამ გამოვიდა და შეუერთდა ამ ლიტანიას სობოროს სამღვდელოება. გზაზე ყველა ეკკლესიებიდამ გამოდიოდა სამღვდელოება და უერთდებოდა ქალაქის ლიტანიას. ლიტანიას ურიცხვი ხალხი მოყვებოდა უკან.

ლავრის სამების ტაძარი მდიდრულად იყო მორთული. სობოროდამ ლავრის და მიტროპოლიტის სასახლის კარებამდე გაფენილი იყო წითელი მაუდი. ლავრის მგალობლები და მღვდელ-მონაზვნები წყობ-წყობად დაწყობილნი გაემგზავრენ მიტროპოლიტის სასახლისაკენ მათი მეუფების შესაგებებლად. მათი მეუფება შემობრძანდა ლავრის ტაძარში. ტაძარში მათ მეუფებას ჯვრით მიეგებნენ არქიმანდრიტები, მიტროპოლიტი ემთხვია ჯვარს და შემდეგ იწყო შემოსვა. შემოსვის შემდეგ საკურთხევლიდამ გამოვიდნენ ყოვლად სამღვდელონი: გერმანე, მარკელი, სერგი, ხორ-ეპისკოპოსი ნარვისა ნიკანდრი, 6 არქიმანდრიტი და მღვდელ-მონაზვნები. ყველანი მიტროპოლიტთან ერთად მივიდნენ წმ. ალექსანდრე ნეველის ლუსკუმასთან. წმიდანის ნაწილების წინ გადიხადეს პარაკლისი. საკრებულო ტაძარი გაივსო სამოქალაქო და სამხედრო უწყების მოსამსახურე პირებით. მარჯვენა მხრით იდგნენ სახელმწიფო რჩევის წევრნი, მინისტრები, სასახლის და სამოქალაქო უმაღლესნი წარმომადგენელნი, მარცხნით იდგნენ სამხედრო უწყების ყველა უმაღლესნი პირნი.

ამასობაში ქალაქის ლიტანია მოუახლოვდა ლავრის ტაძარს. მის შესაგებებლად ლავრის ტაძრიდამაც გამოვიდა ლიტანია.

წინ მიჰქონდათ ჯვარი და ბაირახები, შემდეგ მიდიოდნენ ლავრის მგალობლები და მღვდელ-მონაზვნები, მთავარ-დიაკვნები საცეცხლურებით, მღვდელ-მონაზვნები და არქიმანდრიტები ყველანი ოქროს შესამოსლებით იყვნენ შემოსილნი, მათ შემდეგ ყოვლად სამღვდელონი და მერე მიტროპოლიტი პალლადი. მათ მეუფებას უკან მიჰყვებოდნენ არქიმანდრიტები, მანტიებით შემოსილნი. მეტად მშვენიერი სანახავი იყო, როცა ეს ორი ლიტანია ერმანეთს შეუერთდა. მიტროპოლიტმა უკმია სასწაულთ-მოქმედ

ხატებს, შემდეგ მიიღო ისინი და აკურთხა ხალხი ამ ხატებით. შემდეგ მაკხოვრის და ღვთის-მშობლის ხატები შეასვენეს ტაძარში. ქალაქის ლიტანია შეეიდა ტაძარში, ხოლო ლავრის სამღვდელოება დარჩა ლავრის შესავალ კარებთან მათი იმპერატორებითი სახლეულობის მისაგებებლად.

11 საათზე მობრძანდნენ მათი იმპერატორებითი უმაღლესობანი დიდი მთავარი კონსტანტინე კონსტანტინეს ძე და დიდი მთავრინები ელისაბედ მავრიკიევნა და მილიცა ნიკოლოზის ასული, მათი უმაღლესობანი გერცოგები ალეორგი გეორგის ძე და მიხაილ გეორგის ძე მეკლენბურგ-სტრელიცკები.

დიდი მთავარი და მთავრინები გადმოვიდნენ ეტლებიდგან, მივიდნენ მონასტრის კარებთან, აქ ემთხვიენ ჯვარს, რომელიკ ეკავა ხელში მიტროპოლიტს, შემდეგ ლავრის მთელი შაოსანი სამღვდელოების წიმძღოლობით მათი უმაღლესობანი შებრძანდნენ სობოროში. მიტროპოლიტი მაშინვე შეუდგა წირვას. მათი იმპერატორებითი უმაღლესობანი იდგნენ მარჯვენით. წირვაზე გალობდა ორი გუნდი მგალობელთა.

როცა წირვა გათავდა, ქალაქის სამღვდელოების ლიტანია დაბრუნდა უკანვე ისაკიევის ტაძარში, ხოლო მათი იმპერატორებითი უმაღლესობანი წაბრძანდნენ მიტროპოლიტთან საუზმეზე და საუზმის შემდეგ წაბრძანდნენ ლავრიდამ. 4 საათზე მათ მეუფებას სადილი ჰქონდა გამართული უმაღლესი სამღვდელოებისათვის, მაგრამ სამღვდელოებისა გარდა ამ სადილზე დაესწრენ მინისტრები და სინოდის ობერ-პროკურორი და სხვა წარჩინებულნი პირნი, და აგრეთვე პეტერბურგის სასულიერო კონსისტორიის წევრნი და სასულიერო აკადემიის პროფესორები.

სადილზე მათმა მეუფებამ პირველად ადღეგრძელა მათი იმპერატორებითი დიდებულებანი და მთელი მათი სახლეულობა. შემდეგ ობერ-პროკურორმა ადღეგრძელა მათი მეუფება მიტროპოლიტი პალლადი. მათმა მეუფებამ ადღეგრძელა ობერ-პროკურორი კ. პ. პობედონოსცევი. შემდეგ ადღეგრძელეს მინისტრები სახალხო განათლებისა, სამხედრო და სხვა დიდკაცობა დაბოლოს ყველა სტუმრები. სადილობის დროს გალობდენ ლავრის მგალობლები სხვა-და-სხვა სძლის პირებს. ბოლოს ყველანი გამოეთხოვენ მასპინძელს და წავიდ-წამოვიდნენ. მიტროპოლიტის სასახლეს იმდენი ხალხი ეხვია გარეთ, რომ გამოსვლა გასაჭირი იყო. დაბალი ხალხი მაინც მეტი იყო მოსული, რადგან იოანნე კრონშტანდელი ეგულებოდათ აქ. ძლიეს ეტლით გამოაპარეს მ. იოანნე ხალხს. სწორეთ საშიშო ყოფილა მ. იოანნესათვის გამოჩენა! ისე ნაირად ეხვევა მას ხალხი, რომ ყოვლად შეუძლებელია ეს ურდო ხალხი შეაჩეროს კაცმა. ეს მეორეთ ენახე იოანე და უნდა მართალი გითხრათ, რომ მის ერთჯერ მნახველს მისი სახე და საქციელი ისე შთაებეჭდება გულში, რომ ნიადაგ თვალწინ გიდგას მისი სახე. მ. იოანნე ერთნაირად ეპყრობა ყველას, დიდს და პატარას, სწავლულს და უსწავლელს. მ. იოანნე წირვის დაწყებამდინ შემოვიდა ტაძარში და შემდეგ ლოცვისა პირველად მე მომესალმა.

— მადლობა ღმერთს, ეს მეორეთ მაქვს შემთხვევა თქვენი ნახვისა, ვუთხარით ჩვენ მ. იოანეს. პირველად მე გნახეთ თქვენ 1887 წ. 7 მაისს კრონშტატის ეკლესიაში და ეხლა გიხილეთ ამ ლავრაში. თქვენი სახელი და დიდება ჩვენს საქართველოშიაც ძლიერ არის გავრცელებული.

— მადლობა და დიდება უფალსა, თქვენ საქართველოდამ ხართ, მკითხა მან. რუსი ხართ თუ სხვა ტომის და რამ მოგიყვანათ ამ სობოროშიდ?

— მე ქართველი გახლავართ ტომით. რკინის გზის წყალობით მიმოსელა ეხლა გაადვილებულია. აგერ წინათ ხმა გავრცელდა, რომ ჩვენ კუთხეში მობრძანებას აპირობდით და მრავალი მოუთმენელად გელოდენ, მოვახსენეთ ჩვენ. ნეტავი მართლა მობრძანდებოდეთ.

— დიდათ სასიამოვნო იყო ჩემთვის თქვენი კუთხის ნახვა, მაგრამ დრო არა მაქვს თავისუფალი, ბრძანა მან.

დიაღ, გასაოცარია მ. იოანნე სერგიევის გავლენა არა მარტო დაბალ ხალხზედ, არამედ თითქმის მაღალ წოდების და თვით სასულიერო წოდებაზედაც. მ. იოანნე სერგიევი ჩვენთან იდგა საკურთხეველში. ორი-სამი წამი არ ქონებია შესვენება, რომ არავინ მოსულიყოს და ლოცვა-კურთხევა არ მიეღოს მისგან. ერთნაირად მოდიოდენ: ერი, მღვდელი და ყველანი და დიდის მოწიწებით ეამბორებოდენ ზოგნი ხელზედ და ზოგი მუხლზედაც, თუმცა ამისთანა ამბორება არ მოსწონდა მ. იოანნეს და უარს ყოფდა ხოლმე. სხვა დიდებულ სტუმართა შორის მ. იოანეც იყო მიტროპოლიტთან მიპატიჟებული. ყოველს ადგილას გაგაკვირვებს მისი მშვიდი, წყნარი და რაღაცა მიმ-

ზიდველი საქციელი და მიხვრა-მოხვრა. სადილობის დროს დიდი ხალხი შემოხვეოდა მიტროპოლიტის სახლს, პოლიცია ძლივს აძლევდა გზას სტუმართ გამოსასვლელად. ერთმა ვილაცამ სთქვა, იოანნე იქით გვერდით მიდისო. ხალხმა მიაშურა იქით, მაგრამ მოტყუვდა. ამ დროს იოანე ეპირებოდა წინა კარებით გამოსვლას ეტლში ჩასაჯდომად, მაგრამ ხალხი მრავალი იყო. ძლივს ძლიობით ერთი მხრით, სადაც ცოტა ხალხი იყო, გაიყვანეს და შეასწრო ეტლში და გაა-ქანეს. ეს შენიშნა ხალხმა და გამოედევნა უკან ეტლს, მაგრამ ველარ დაეწია. ერთ ადგილას გზაში ეტლში მჯდომარე შენიშნა ერთმა უბრალო დედა-კაცმა იოანე და ისენაირად გამოუდგა ეტლს დედა-კაცი, რომ კინალამ გოგრებ ქვეშ არ მოჰყვა...

ყველა ამისთანა სურათების მნახველი მრავალ კითხვას აძლევ შენს თავს, მაგრამ ბევრი კითხვა განუმარტებელი რჩება. მხოლოდ ერთი უნდა ვსთქვათ: სრული დარწმუნებული ვართ, რომ მ. იოანე სერ-გიევის ლოცვით სარწმუნოებისამებრ მთხოვნელნი იკურნებიან; სრული დარწმუნებული ვართ, რომ მ. იოანე სერგიევი მართლადაც შესანიშნავი წმიდა კაცია ეხლანდელ დროში, მაგრამ არც ხალხს და განსაკუთრებით არც ბეჭვდითი სიტყვას არ ეკადრება ისეთი გადამეტნაობა, რასაც ისინი ჩადიან მ. იოანე სერგიევის შესახებ და რომელიც თვითონ მასაც არ მოსწონს.

დეკ. დ. ღამბაშიძე.

წერილი მოსკოვიდამ.

მისი მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესობის მოსკოვის ახალი მიტროპოლიტის სერგის მობრძანება მოს-კოვში და მისი მეუფების პირველი წირვა მიძინების საკრებულო ტაძარში.

სამს სექტემბერს, რკინის გზით მობრძანდა მოს-კოვში მისი მაღალ ყოვლად უსამღვდელოესობა სერგი, ახალი მიტროპოლიტი მოსკოვისა. მოსკოვი ღირსე-ულად მიეგება და მიიღო მათი მეუფება.

5 ენკენისთვეს, მათმა მაღალ ყოვლად უსამღვ-დელოესობამ მიტროპოლიტმა სერგიმ პირველად სწირა მიძინების საკრებულო ტაძარში. ამ ტაძარში დილის 9 საათზე შეიმოსა 16 არქიმანდრიტი, მრავალი წინამძღვრები და ბლაღოჩინები. ათ საათზე სობოროში მოასვენეს ივერიის ღვთის-მშობლის სას-წაულთ-მომქმედი ხატი და შემდეგ მიძინების და სხვა ტაძრებიდან მოიტანეს დროშები და წმიდა ხატები, რომელთაც თან მოჰყვა მრავალი სამღვდელოება. ათი საათის თორმეტი წამი იქნებოდა, როცა ტაძარში შეიქნა ზარის რეკა და მობრძანდა მათი მეუფება მი-ტროპოლიტი. მათ მეუფებას მიეგება ადგილობითი სამღვდელოება ჯვრით; მიტროპოლიტი ემთხვია ხატს, შეიმოსა მანტიით და დადგა საკურთხეველში. ტაძ-რის წინამძღვარმა დეკანოზმა ა. თ. ნეკრასოვმა მი-მართა მათ მეუფებას სიტყვით. როცა მ. ნეკრასოვმა გაათავა სიტყვა, მათმა მეუფებამ მიტროპოლიტმა შემდეგი უპასუხა:

«ისმინოს უფალმა ღმერთმა ის სიტყვები, რო-მელნიც მე თქვენ აქ მითხარით და დაამყაროს მშვი-დობა და სიყვარული ჩემსა და ჩემს სამწყსოის შო-რის, რომელიც მომანიჭა მე ღმერთმა და რომელიც კურთხეულია ღვთისაგან.

კავშირი მშვიდობისა და მადლი ღვთისა იყვეს ჩვენ შორის მუდამ, ვიდრემდის მე ვიქნები ცოცხა-ლი და გაკურთხოს თქვენ უფალმა ღმერთმა».

შემდეგ მათმა მეუფებამ გადასახა ჯვარი მლოც-ველებს და ბოლოს ემთხვია წმიდა ხატებს, ამ დროს მგალობელთა გუნდი გალობდა «ღირსარს». შემ-დეგ მათი მეუფება შეიმოსა და გაუძღვა წინ ლიტა-ნიას კრემლში. წინ მიჰქონდათ 70 დროშა, შემდეგ მიდიოდა სამასამდე ძვირფასი ოქროს შესამოსლებით შემოსილნი სამღვდელოება, გუნდი მგალობელთა, 16 არქიმანდრიტი და ბოლოს მიტროპოლიტი სერგი, რომელიც ჯვარს სახავდა ხალხს. ათ საათზე ლიტა-ნია მივიდა მიძინების ტაძარში. ტაძარში შესვლის დროს მიტროპოლიტს მიეგება სიტყვით პროტოპრე-სვიტერი ნ. ვ. ბლაღორაზუმოვი და შემდეგ სიტყვის გათავებისა მიართვა მათ მეუფებას წმ. მიტროპოლი-ტის პეტრეს ხატი, რომელსაც ემთხვია მათი მეუფება და ბრძანა: „გმადლობთ თქვენ ამ წმ. ძღვენისათვის, რომელსაც ვიღებ თქვენგან დიდის სიყვარულობით. ის, რაცა სთქვით თქვენ ამ ტაძარში ჩემ მიერ მღვდელ-მთავრობის მადლის მიღების შესახებ, უწ-ყოდეთ ესე მამენდლთ და აქ მყოფთა. მრწამს და ვსასოებ, რომ მადლმა მღვდელმთავრობისამ, რომე-ლიც მფარვიდა მე მრავალსა წელსა, დღეს მომავ-

ლინა აქ. ეს ქალაქი ჩემთვის უცხო არ არის, ის არის ჩემი, რადგან სალმრთო-საეკკლესიო აღზრდა და განათლება მე მივიღე აქ აქაური მწყემსთ-მთავრების ხელმძღვანელობის ქვეშე.

კურთხეულ იყვეს ჩემი აქ შემოსვლა; ვსთხოვ ყველას, ვინც მე მხედავს და ყურს მიგდებს, ევედრონ ღმერთს ჩემთვის; და გადმოაველინოს ჩემზე ღმერთმა ძალა, რათა ვემსახურო მას, და ვიქმნე ყველასათვის სასარგებლო, აქ, რასაკვირველია, სახეში მაქვს უმეტესად სარგებლობა სულიერი.

მადლი ღვთისა და იყვეს თქვენთანა».

წირვის გათავების შემდეგ მათმა მეუფებამ წარმოსთქვა სიტყვა, რომელმაც სასიამოვნო შთაბეჭდილება მოახდინა ყველა მსმენელებზე. შემდეგ მათმა მეუფებამ გადასცა ლოცვა-კურთხევა ყველა მლოცველებს და მეორე საათის ნახევარზე წაბრძანდა სამღვდელ-მთავრო სასახლეში, სადაც მათი მეუფებისათვის მომზადებული იყო საუზმე; საუზმეზე დაესწრენ ყოვლად სამღვდელონი და უმაღლესი სამღვდელოება.

დეკ. დ. ღამბაშიძე.

წერილები რედაქციის მიმართ.

I

მოწყალეო ხელმწიფევ,

ბ. რედაქტორო!

თქვენს პატივცემულ გაზეთში დაბეჭდილი ყოფილა ცნობა, ვითომც «დროება» აგროვებდა შეწირულებას რუსთველისთვის ძეგლის ასაგებათ და ვითომც ამ საქმისათვის ორას თუმნამდე მოგროვებულიყოს; თან კითხულობთ, ეს ორასი თუმანი, ან ამ ფულის გადახდის მოვალეობა ხომ არ მიკისრია მე, როგორც უკანასკნელს რედაქტორს «დროებისას». საჭიროდ ვრაცხ შეგატყობინოთ, რომ როცა განსვენებულმა სერგეი მესხმა მე «დროება» გადმომცა, არც ერთი გროში არ მიმიღია რუსთველის ძეგლის ფული, არც მოვალეობა უკისრებია და თითქმის ნამდვილად შემიძლიან დაგარწმუნოთ, რომ ამ საგნისათვის „დროებაში" ხელის-მოწერა არა ყოფილა გამართული არა თუ ჩემ დროს, რაც დაჭეშმარიტებით ვიცი, არამედ არა დროს ჩემს წინადაც. ვთხოვ იმ გაზეთებს, რომელთაც თქვენი ცნობა გადაბეჭდეს, ამ წერილის შინაარსიც გადაბეჭდონ. *)

თქვენი პატივისმცემელი ი. მაჩაბელი.

II

ბ. რედაქტორო!

თქვენი პატივცემული გაზეთის მეთოთხმეტე ნომერში დაბეჭდილმა შენიშვნამ შესახებ სერგეი მესხის დროინდელ «დროებაში» რედაქციისაგან ფულის მოგროვებისა შოთა რუსთველის ძეგლისათვის დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია საზოგადოებაში და ბევრს არცა სჯეროდ, რომ რაიმე ამ გვარი ხელის-მოწერა ყოფილიყოს გამართული ჩვენს პერიოდულს მწერლობაში. საქმის გამოსარკვევად მოვალედ ვრაცხავ ჩემს თავს მოგახსენოთ, რომ ზემორე ხსენებულს შენიშვნაში შეცდომა არის, მხოლოდ ხელის-მოწერის საგნის დასახელებასა და ფულის რაოდენობის აღნიშნვაში. მე დაბეჯითებით ვიცი, როგორც გაზ. «დროების» მაშინდელ თანამშრომელმა, რომ 1880—1883 წლების განმავლობაში (რომელს მათგანში სახელდობრ ეს კი არ მახსოვს) ხსენებულს გაზეთში ხელის-მოწერით მოიკრიბა

*) ნათქვამია: „სადაც არის მძორები, მსწრაფლ ჩნდებიან ყორნები". ბევრი ფულები შეჭმულა სხვა-და-სხვა საქველმოქმედო ანუ სასახელო მიზნით მობოჭილი. ამისთანა ფულების ანგარიშის გაგება და ისიც საქველ-მოქმედო მიზნით მობოჭილისა სასურველია ყველასათვის და დროგამოშვებითი გამოცემანიც ხელს უნდა უწყობდენ ამ შემთხვევაში საზოგადოებას. სწორეთ ამისთვის მივეცით ადგილი ბ. ი. ჭყონიას მცირე შენიშვნას ჩვენს გაზეთში, თუმცა ჩვენც საეჭვოდ მიგვაჩნდა ეს ამბავი. დიდის სიამოვნებით ვბეჭდავთ შეცდომის გასწორებას შესახებ ფულის შეკრებისა, ვითომც, შოთა რუსთველის ძეგლის დასადგმელად. ჩვენ ბ. ი. ჭ—ს ეხლანდელი განცხადებაც საეჭვოდ მიგვაჩნია. ამისთანა უსარგებლო ეჭვი და მითქმა-მოთქმა რომ არ მოხდეს, საჭიროა გამოცხადებულ იქმნეს, თუ სად არის დაცული, ან ვის აბარია ეს შეკრებილი ფულები. არ კმარა მარტო შეწირული ფულის რაოდენობის დასახელება...

რედაქტორი.

ექვსასიოდე—მანეთი განსვენებულის ისტორიკოსის მ. ბროსსეს პრემიისათვის. და როცა ს. მესხმა გადასცა «დროება» პატივცემულს თ. ი. მაჩაბელს, მაშინ ამ ფულების დანიშნულებისამებრ მოხმარება დაევალა ამ უკანასკნელს, რომელიც, იმედია, დაამოწმებს ჩემგან თქმულის სიმართლეს.

ილია ჭყონია.

პედაგოგიკის ისტორიიდგან

(გაგრძელება *)

ბავშვების აღზრდა რომში.

შინაური წვრთნილება (ДИСЦИПЛИНА) რომში სასტიკი იყო. ბავშვების თვალწინ არ შეიძლებოდა რაიმე ცუდის ან თქმა და ან ქმნა. კატონმა, როდესაც ის ცენზორად იყო, გამოაგდო სენატიდგან მანლი, იმიტომ რომ ეს დღისით, თავისი ასულის თვალთ წინ, კოცნიდა ცოლსა. მამები შვილებთან და ბიძები ძმის წულებთან არასოდეს არ იბანდნენ ტანს იმ მიზნით, რომ მათ არ შეურაცხ ეყოთ ბავშვების გულში გრძნობა სირცხვილ-ნამუსიანობისა, რომელს მოკლებული ბავშვი ზნეობით დაცემული გამოვაო. არც ქალები და არც ჭაბუკნი ოც-და-ათის წლამდის ღვინოს და სხვა დასათრობ სასმელებს არ სვამდნენ. მამა ოჯახს გარეშე არ სჭამდა საჭმელს; მას სურდა ერთად შვილებთან ეჭამა და არ მიეცა მათთვის ნაყროვანების ნება. თუ სადმე ლხინში წავიდოდნენ მშობლები, შვილებიც თან მიჰყავდათ და ერთად მათთან შინ ბრუნდებოდნენ. ახალთაობა ხედავდა მოზრდილი თაობის სირცხვილ-ნამუსიანობას და თვით ეჩვევოდა მასვე. სირცხვილ-ნამუსიანობას რომში დიდათ აფასებდნენ. კატონი ამბობს: «მე უფრო მიყვარს ისინი, ვინც სირცხვილით წითლდებიან, ვინემ ფითრდებიან, ვინაიდგან სიწითლე სირცხვილიანობისა არის ყვავილი სათნოებისა». ოჯახშივე ენერგებოდა ბავშვს სამშობლოს სიყვარული. სახლში ბავშვებს უამბობდნენ მოზრდილნი მოთხრობებს შესახებ წინაპრების სხვა-და-სხვა საქმეებისა, განსაკუთრებით შესახებ მათის ომებისა მტრებთან. ლხინის დროს თითოეული მოზრდილი პირი რიგრიგობით იტყოდა რაიმე ამბავს წარსული ცხოვრებიდგან, განსაკუთრებით ისეთს ამბავს, რომელიც წინაპართ მამულის შვილობას შეეხებოდა,—თვით ყმაწვილებიც ხშირად მღეროდნენ საგალობლებს წინაპართ სადიდებლად. ყოველივე ეს ერთად ახალთაობის გულში წარმოშობდა სურვილს მიებაძა სახელოვანი წინაპრების კეთილშობილურს ცხოვრებისთვის და ცხოვრების მოედანზედ გამოსვლის შემდეგ, ეს წმიდა სურვილი საქმედ ექცია.

როცა ბავშვი გაიხდიდა ყრმობის (toga praetexta), იმას გაკრეჭდნენ გრძელს თმას, რომელსაც აქამდის ატარებდა და აცმევდნენ სავაჟ-კაცო მოსასხამს (toga virilis). ამის შემდეგ ის დაიარებოდა და იქცეოდა ვაჟ-კაცთა და მოხუცებულთა შორის. ის ამ დროს, სანამ დავაჟკაცდებოდა, ეჩვეოდა სიდინჯეს, სიწყნარეს, ზომიერობას, კეთილ-გონიერებას მეურნეობაში, თავდაჭერილობას და ზნეობის სიწმინდეს,—ასეთი თვისებებით ის მოიპოვებდა საზოგადოებაში სახელს პატიოსანი მოქალაქისას; წინააღმდეგს შემთხვევაში ის ყველას ძულდა, როგორც უზნეო, უზრდელი პირი. მორჩილება ჭაბუკს მოვალეობად ედო. ვინც მორჩილებას შეეჩვევა ბავშვობის დროს— ამბობდნენ რომაელნი—მას შემდეგში შეუძლია სხვის მბრძანებელი იყოს. ამიტომ იქ ჭაბუკი სცხოვრებდა ბანაკში და სხვა-და-სხვა მოვალეობას ასრულებდა. ის გარდა ამისა დაიარებოდა „ფორუმზედ“—მოედანზედ, სადაც მოქალაქეები სჯიდნენ შესახებ საზოგადო საქმეებისა; აქ ის ეცნობებოდა ამ საქმეებსა, ითვისებდა მრავალგვარს სასარგებლო აზრებს, იძენდა გამოცდილებას, ანვითარებდა ნიჭს მჭევრ-მეტყველებისას, აზროვნებისას, ეცნობებოდა კეთილ-გონიერს სითამამეს და თავ-დაჭერილს გამბედაობას. ყოველივე ამით ის ემზადებოდა სამშობლოს სამსახურისთვის.

უმთავრეს ყურადღებას სწავლების დროს აქცევდნენ ბავშვის მიერ წერა-კითხვის შესწავლას. შემდეგ წერა-კითხვის სწავლისა ბავშვები ხელს მიყოფდნენ პოეტების და სხვა მწერლების ნაწარმოებთა კითხვასა და განმარტება-თარგმანებასა. რომში სცდილობდნენ ბავშვი ჯანმრთელი გამოსულიყო. მაგრამ ამ მიზნის მისაღწევად მარტო გიმნასტიკურს ვარჯი-

)* იხ. «მწყემსი» № 15—16, 1893 წ.

შობებს კი არ სთვლიდნენ საკმაოდ. რომში ქალებმა არ იცოდნენ არავითარი გიმნასტიკური ვარჯიშობანი, მაგრამ საზოგადოდ ჯან-მრთელები იყვნენ. ქალები იქ ცეკვას არაფრად ეწყობოდნენ და მას ქალის შესაფერს გასართობად არ თვლიდნენ. ვაჟები ზეპირად სწავლობდნენ სხვა-და-სხვა სასიმღერო ლექსებს და—ისეთს სიმღერებს, რომელნიც კაცს გუნებას უხალისებენ.

სკოლები რომში გაჩნდნენ მეხუთე საუკუნეში ქრისტეს წინ. სკოლაში სწავლის მისაღებად დაიარებოდნენ როგორც ვაჟები, ისე ქალები. სკოლას იქ სახელად ერქვა: Ludus (ლუდუს) ე. ი. გართობა, თამაშობა, თვით ეს სახელწოდება უჩვენებს, რომ სკოლას რომში პირველ ხანად არ ჰქონია დინჯური ხასიათი.

მაგრამ იქ სკოლების სიმრავლეს დიდს ყურადღებას არ აქცევდნენ; რომაელნი ოჯახში აძლევდნენ შვილებს ჯეროვანს განათლებას.

ასეთი იყო საზოგადოდ რომაული სწავლება-აღზრდის ხასიათი 148 წლამდის, როდესაც რომაელებმა დაიმორჩილეს საბერძნეთი. ამ წლიდგან რომში გავრცელდა ბერძნების ზედ-გავლენა, რომელმაც ძირეულად შესცვალა საზოგადოდ მთელი ცხოვრება რომაელთა და, კერძოდ, რომაული აღზრდის ხასიათი. ეს დრო იყო დრო მრეწველობის (промышленность) და სამეცნიერო მოღვაწეობის ფრიადის განვითარებისა. კაცობრიობის გონება მაშინ ეძიებდა მხოლოდ მას, რაც სასარგებლო იყო ცხოვრებისთვის; იმ დროს ძლიერ განვითარდა: მათემატიკა, მეხანიკა, ფიზიკა და საექიმო სწავლა. გონებამ კაცობრიობისამ უარჰყო ყოველივე ის, რაც თავის თავად დამოუკიდებლად მაღალი და მშვენიერია და გაღმერთა დედა-მიწა და ხორციელი სურვილ-ღტოლვილებანი. ჭკუა-გონება ეძიებდა მხოლოდ ფუფუნებას, ნაყროვანებას, გული დაიხშო მაღალი ციური გრძნობებისთვის და მთელი არსება კაცისა შეიპყრო ქამასმის სიყვარულმა. მეცნიერება—ხელოვნებანი, ვითარცა მონები, მაშინ მხოლოდ მრეწველობას, ფუფუნებას და სხვა-და-სხვა გართობებს ემსახურებოდნენ. ამ ხანას ისტორია უწოდებს «ხანად ალექსანდრიულის განათლებისა». ერთად ერთი კაი მხარეა ამ ხანისა რეალურ მეცნიერებათა განვითარება. მაგრამ ეს ხანა ისტორიაში ცნობილია ამასთანავე ხანად საშინელი ზნეობითი ხრწნილებისა და გონების ძალთა ფრთა შეკვეცისა.

ბერძნული ენის და ლიტერატურის შესწავლა რომში მოდად გადიქცა; ბერძნულს ენაზედ ლაპარაკი განათლების ნიშნად ითვლებოდა. ლუციოს ემილი პავლემ პირველმა მიუსაჯა ბერძნულს კულტურას მსოფლიო მნიშვნელობა. ის ერთად სამშობლო რომაულს ენასთან ასწავლიდა შვილებს ბერძნულს ლიტერატურას, მითოლოგიას, რეტორიკას და ფილოსოფიას. ბერძნული ენის შესწავლას უფრო ეტანებოდა უმაღლესი წოდება, რომელიც გულში უნერგდა შვილებს ამ ენის სიყვარულსა. ბერძნები ათასობით და ათიათასობით მოდიოდნენ რომში და იქ იჭერდნენ ადგილს მასწავლებლისას, აღმზრდელისას, მდივნისას, მსახურისას. საზოგადო ფეხის ხმას ახალთაობაც აჰყვა: მას უფრო ეხერხებოდა, უფრო ესიამოვნებოდა, ექებებოდა ბერძნულს ენაზედ ლაპარაკი, ვინემ დედა-ენაზედ. რომაულს ენას ფასი დაეკარგა და ძალა-დაუტანებლად თავის თავად უპირველესი ადგილი დაუთმო ბერძნულს ენას.

მაგრამ უნდა ვთქვათ, რომ რომაელნი დროებით დაემორჩილენ ბერძნული კულტურის ზედგავლენას.

ილ. ფერაძე.

მიგვხრა-მოგვხრა.

(უძღვნი ჩემს მეგობარს)

მეგობარო! ვის რა ვავნეთ,
ზოგ-ზოგი რომ დაგვემდურა!
ნუ თუ მისთვის, სიმართლე რომ
ვსთქვით და კვლავაც გვითქვამს, თუ რა?!
ზეცა მოწმობს, სიმართლისთვის
რომ გული გვაქვს ანაჳგერი,
ჩვენც შვილი ვართ საქართველოს,
ხომ არა ვართ აბა გერი?!
ჩვენს მიზანს ჩვენ ნუ გადუხვევთ,
ცრუსა ცრუი დაუძახოთ,
თავ მომწონეს, ტრაბახს მათი
ხასიათი დაუსახოთ.

თაყვანი ესცეთ ქვეყნისათვის
თავ-დადებით მუდამ გუშაგს,
თვით ზეცათგან მოვლინებულს
მოძმეთათვის ერთგულ მუშაკს.
თუ იკისროს წინ წაძღოლა,
ჩვენც მივსდიოთ უკან, კვალში,
ტანჯულთათვის ტანჯულს, მოგზრეთ
მოვეჩვენოთ მუდამ თვალში.
ხომ ხედავ რომ ჩვენი ბედის
ჩარხი წაღმა არ ტრიალებს!
უბედობა სასაშიშრო
თვალებს რისხვით გვიყურიალებს?
ამ დროს მუნჯიც მოვალეა,
მოკლე ენით ილაღლაღოს,
და არა თუ ენოვანმა
იმრუდოს და იილაღოს!
ამ გოლვის დროს, როდესაც მზე
ჩინჩხალს ჰყრის და ცეცხლსა კვესავს,
თვალებში არ მივაფურთხოთ,
ვინც სიმრუდით თესლსა სთესავს?!
არა, თუ რომ ღონე შეგვწევს,
ან ენას აქვს მიხრა-მოხრა,
ნუ დავზოგავთ, თუ ვინმემ ჩვენც
არ გვზოგა და მიგვხრა-მოგვხრა.

რ. საჯაოხელი

მოსკოვის მიტროპოლიტი სერგი.

როგორც მკითხველებმა უწყიან, მოსკოვის მიტროპოლიტი ლეონტი თერთმეტი თთვის მსახურების შემდეგ მოსკოვის სამიტროპოლიტოში, გარდაიცვალა. მის ადგილზედ მიტროპოლიტად დაინიშნა მთავარ-ეპისკოპოსი ხერსონისა სერგი.

მისი მაღალ ყოველად უსამღვდელოესობა, მიტროპოლიტი სერგი, გვარად ნიკოლოზ ივანეს ძე ლიაპიდევსკი, დაიბადა 8 მაისს 1820 წ. ქ. ტულაში. მისი მამა დეკანოზი იყო. 1844 წ. დაამთავრა აკადემია მაგისტრის ხარისხით. იგი აკადემიაშივე დასტოვეს ჯერ ბაკალავრად და შემდეგ (1847 წელს) პროფესორად საღვთის-მეტყველო კათედრაზედ. სწავლის გათავებისას ნ. ივ. ლიპიადევსკი მღვდელ-მონაზვნად აღიკვეცა 24 ივნისს 1844 წ. ახალგაზდა ბერ-ბაკალაერი მალე დანიშნეს (1848 წ.) სასულიერო აკადემიის ინსპეკტორად და არქიმანდრიტობა უბოძეს. 1857 წ. დაინიშნა რექტორად ტულის სემინარიისა. 1859 წ. 3 დეკემბერს დანიშნულ იქმნა კურსკისა და ბელოგოროდის ეპისკოპოსად.

მისი მეუფება 1892 წ. დანიშნულ იქმნა ხერსონისა და ოდესის მთავარ-ეპისკოპოსად.

ბევრი შესანიშნავი საქმეები გაუკეთებია მათ მეუფებას სხვა-და-სხვა ეპარქიებში მსახურების დროს. დღეს მათი მეუფება სამოც-და-ცამეტი წლის ბრძანდება, მაგრამ მხნეთ არის და მოსკოვის სამღვდელოება ბევრს სიკეთეს მოელის მათი მეუფებისაგან.

დეკ. დ. ლამბაშიძე.

ახალი ამბები და შენიშვნები.

ჩვენ ვნახეთ ამას წინეთ რკინის ჯვარი ეკლესიის გუმბათზე დასადგმელი, სოფლის კურსევის მცხოვრების ვასილ ნიკოლოზის ძის იამანიძისაგან გაკეთებული. ჯვარი სწორედ კარგად არის გაკეთებული და ბევრნიც ყიდულობენ თურმე ეკლესიებისათვის. მსურველთ შეუძლიათ ეს ჯვარი მოიპოვონ ქ. ქუთაისში სიმონ რუხაძის რკინის მაღაზიაში ზომიერ ფასად.

***

13 ამა სექტემბრის რიცხვს, სოფ. საყულიას გარდაიცვალა ხოლერის მსგავსი ავადმყოფობით ადგილობრივი მღვდელი მ. ზაქარია სვანაძე. განსვენებულს მოძღვარს დიდი პატივისცემა და სიყვარული ჰქონდა მისდამი რწმუნებული სამწყსოის წინაშე დამსახურებული და ასე უდროოდ მისმა გარდაცვალებამ ყველა მათგანი საგრძნობლად დააღონა. თვისი სამრევლოისაგან სიყვარულის მოპოებასთან ერთად, მამა ზაქარიას არა მცირედი ღვაწლი მიუძღვის საყულიის ეკლესიის გამშვენებაში. მისი თაოსნობით და შეგონებით სამაგალითოდ არის ამ სოფლის ტაძარი ყოველგვარი ეკლესიური სამკაულით მოწყობილი.

***

ჩვენ მივიღეთ გაზეთში გამოსაცხადებლად წერილები შემდეგ პირთაგან:

1) მღვდლის მიხეილ ჯავოშვილისაგან:

«მ. რედაქტორო! უმორჩილესად გთხოვთ, თქვენის ჟურნალის «მწყემსი»-ს საშუალებით გულითადი მადლობა გამოუცხადოთ ჩემდამო რწმუნებულის უსახელოს მთავარ-ანგელოსის ეკლ. მრევლთაგანს, სოფელ ბალეხთას მცხოვრებს აზ. გიგო გ. წერეთელს, რომელმაც შემოსწირა ზემო აღნიშნულ ეკლესიას სამ ღეროვანი ტრაპეზზე დასადგმელი შანდალი, ღირებული 12 მანეთად».

2) მასწავლებლის ივანე ბობოხიძისაგან:

„მ. რ! უმორჩილესად გთხოვთ, ნება გვიბოძოთ, რომ თქვენი პატივცემული «მწყემსი»-ს საშუალებით გულითადი მადლობა გამოუცხადოთ ს. მარტვილის მცხოვრებს აზ. პავლე მასხულიას, რომელმაც შემოსწირა ჩემდამო რწმუნებულ მარტვილის ორ კლ. საეკლესიო-სამრევლო სასწავლებელს საბაღო ხეების სხვა-და სხვა ნერგები, ღირ. 25 მ. და ამავე სასწავლებლის მზრუნველს აზ. გრ. ჩაჩიბაიას, რომელმაც შემოსწირა ამ სასწავლებელს ფულათ 15 მ.

3) ნაფიჩხოვოს სოფლის საეკლესიო სკოლის მასწავლებლის მღვ. დიმიტრი ბერულავასაგან:

«მ. რ. უმორჩილესად გთხოვთ, რომ თქვენი პატივცემული ჟურნალის «მწყემსის» საშუალებით უგულითადესი მადლობა გამოუცხადოთ ჩემი და ჩემი მრევლის მხრით ზუგდიდის მაზრის აკციზის ზედამხედველს აზ. ფარნაოზ ნიკოლოზის ძე ფიჩხაიას, რომელმაც შემოსწირა ჩემდამო რწმუნებულს საეკლესიო-სამრევლო სკოლას საკლასო დაფა, ღირებული 10 მანეთად».

4) ჭალასთავის ღვთის-მშობლის ეკლესიის მღვ. დავით სალაძისაგან:

«მ. რ. უმორჩილესად გთხოვთ, ადგილი მისცეთ თქვენს პატივცემულ «მწყემსში» ამ ჩემს მცირე შენიშვნას: რწმუნებულს ჩემდამო ჭალისთავის ღვთის-მშობლის ეკლესიას ჩემმა მრევლთაგანმა აზ. მამუჩარ დიმიტრის ძე ტყავაძემ მოჭედა თავის ხარჯით სახარება და შემოსა ერთის მხრით ტრაპეზი, ელისაბედ აშოთიას ასულმა შემოსწირა ტრაპეზის წინ დასაფენი ღირებული 3 მ., მარიამ ქარციავაძის ასულმა შემოსწირა 1 მაცხოვრის ხატი, ღირებული 3 მ., ვასასი ხუჯაძის ასულმა შემოსწირა თანაარსის შანდალი, ღირებული 2 მანეთად და 14 შაურად; ამავე ეკლესიის მნათემ გიორგი ხამაშურიძემ შემოსწირა ადგილი ამავე ეკლსიის მახლობლათ, ღირებული 20 მანეთად. ყველა ამ პირთ დიდს მადლობას ვსწირავთ, როგორც ამ ეკლესიის კრებულნი, აგრეთვე მრევლიც.

შინაარსი: რა მდგომარეობაშია სწავლა-აღზრდის საქმე საქართველოს საეკლესიოს სასულ. სასწავლებლებში?—რა დააშავეს საცოდავმა მედავითნეებმა, რომ მათი სამსახური ასე დამცირებულია?—ჩვენი გაუგებრობა. — გამტყუნებული იმედი.—წერილი პეტერბურგიდამ.—წერილი მოსკოვიდამ.—ჰედაგოგიკის ისტორიიდგან.—წერილები რედაქციის მიმართ.—მიგგზრა-მოგვზრა (ლექსი).—მოსკოვის მიტროპოლიტი სერგი.—ახალი ამბები და შენიშვნები.

რედაქტორი და გამომცემელი დეკ. დ. ღამბაშიძე. *Дозв. цензурою. Кутаисъ, 14 Сентября 1893 г.*
Типографія редакціи (П. Д. Гамбашидзе) Въ Кутаисѣ, помѣщ. въ д. бр. Хананових на Нѣмецкой ул.